

САНГА ОЛХ

№ 32 (11960) • Атырдьах ыйын 23 күнэ, 2024 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Сонун

РФ сенатора Егор Борисов
убулүйүн Чурапчыга
бэлиэтээтилэр/2

Үбүлүөйдээх биир дойдулаахпыт

Классической
айымньылардаах бөлүһүөк
суруйааччы/4

Бэлиэ түгэн

Чурапчы олохтоого Матрена
Никитична Слепцова 100
сааһын томточчу туолла/6

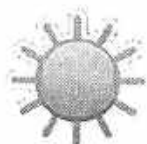
Чурапчы нэһилиэгэр үлэ-хамнас күөстүү оргуйар

Тэрилтэ түбүгэ. Улуус киинигэр дьон-сэргэ олобун
уйгута тупсарыгар туһуламмыт үлэ-хамнас тэтимнээхтик
ыытыллар/3

Октябрьской уулусса суолун онгоруу түгэнэ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Атырдьах ыйын 23 күнэ БЭЭТИНСЭ	Атырдьах ыйын 24 күнэ СУБУОТА	Атырдьах ыйын 25 күнэ БАСКЫҤААННА	Атырдьах ыйын 26 күнэ БЭНИДИЭННЬИК	Атырдьах ыйын 27 күнэ ОПТУОРУННЬУК	Атырдьах ыйын 28 күнэ СЭРЭДЭ	Атырдьах ыйын 29 күнэ ЧЭППИЭР
--------------------------------------	-------------------------------------	---	--	--	------------------------------------	-------------------------------------

+20 +10

+22 +11

+22 +10

+19 +12

+17 +7

+18 +5

+17 +6

ТЭТИК

Чурапчы улуунун дьаһалтата
“Сылгыны үөрдээн иитиини
хааччыйы” дьиз анал бырайыак
иитинэн 14 бааһынай хаһаайыстыбаны
тиэхиныкэнэн хааччыйда.

Атырдьах ыйын 16 күнүгэр Аллараа Бэстээх
бөһүөлэгэр Чурапчы улуунун баһылыга Степан
Саргыдаев, сабыс-сага “Беларусь” тыраахтар-
дар кулүүстэрин Евдокия Таныковаба, Влади-
мир Осиповка, Николай Владимировка, Петр
Кривошапкингэ, «Кулаада» ТХПК бэрэссэ-
дээтэлэ Семен Седалищевка, «Эргистайга»
ХЭТ салайааччыта Семен Петровка, Мария Лу-
ковцеваба, Афанасий Сивцевка, Александра
Корякинаба, Сергей Петровка, Иван Сергеев-
ка, Николай Потаповка, Иван Поповка, «Ком-
плекс» ХЭТ салайааччыта Александр Тимофеев-
ка үөрүүлээх быһыга-майгыга туптарда. Бэлиэ
түгэнгэ урбаанныыт Руслан Федотов, улуус
баһылыгы тыа хаһаайыстыбатын боппурос-
тарыгар солбуйааччы Анжелика Неустроева
кыттыны ыллылар. Бу салааба биллэ сэргэх-
сийи тахсан, үлэ да таһаарылаах буолуоҕа
дьиз баһылык улахан эрэлин биллэрдэ. Сана-
тан эттэххэ, Чурапчы улууна Тыа хаһаайысты-
батын министриистибиэтин нөнгүө көрүллүбүт
“Материальной-технической базаны тупсары”
дьиз тус сыаллаах субсидия чэрчитинэн саамай
элбэх тиэхиныкэни атыыласпыта.

“Ыччат десана” Чурапчыга

Атырдьах ыйын 18-20 күннэригэр «Үөрэх-
тээһин» национальнай бырайыак чэрчитинэн
СӨ ыччат бэлиитикэтин министриистибиэ-
тин «Ыччат десана» бырайыагы байыастара,
уопсайа 41 устудьуон: 10 уол уонна 31 кыыс,
кэлэннэр Чурапчы салиэнньэтин кестүүтэ тупса-
рыыга үлэлээтилэр: Ленин аатынан уулуссаба
көтүрүллүбүт дьиз бөбүн хомуйдулар; Мака-
ров, Ярославский, Октябрьский уулуссаларга
баар оҕо былаһааккаларын өрөмүөннээтилэр;
Д.П. Лазарев аатынан муостаны сууйдулар, кы-
рааскалаатылар; Ону таһынан, олохтоохторго
көмө онордулар: анал байыаннай дьайыы кыт-
тылаабын ийэтигэр уонна үлэ бэтэрээннэрин
дьизлэригэр тийиэн хаһаайыстыбаларыгар
көмөлөстүлэр.

Киин балыыһа бырайыага

Атырдьах ыйын 14 уонна 17 күннэригэр Киин
балыыһа “Чэгийн Ийэ күнэ” күнэ аахсыйаны
тэрийэн ытта. Бу бырайыак дьахтар эт-хаан,
уйулба өттүнэн доруобай буолуутугар туһула-
нар. Балыыһа бу күннэргэ дьахталларга турук-
тарын, оболонор кыахтарын тургутар сыаллаах
доубуйа туругун көрүү уонна диспансериза-
ция ытта. Ийэ буолаары сылдыар уонна ийэ
буолаарга бэлэмнэнэр дьахталларга гинеколог
уонна терапевт быраастар оҕо төрүүрүн была-
анныырга сүрүн кестүүлэри кэпсээтилэр – буор-
тулаах үгэстэн аккаастанарга, сөптөөх аһылыгы
туһуларга, тиһигин быспакка хамсаны-имсэ-
нии уонна кэмигэр бырааска көрдөрүүнү туһа-
тын, наадатын быһаардылар. Ийэ буолаары
сылдыар дьахталларга УЗИ-га көрдөрүүнү, эми-
ийинэн аһатыыга, сага төрөөбүт оҕону хайдах
көрөргө-истэргэ, төрөөбүт кэннэ чөлгө түһэргэ
маастар-кылаастары ыттылар.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Саха сирэ Москваҥа «Армия-2024» норуоттар икки ардыларынааҕы байыаннай - техническэй форумҥа кытынна

Саха Өрөспүүбүлүкэтин истиэндэтин быйыл «Хоту» наука-үөрэх киинэ тэрийдэ. Манна Саха сирин 12 тэрилтэтэ бэйэтин оноһуктарын көрдөрүүгэ туруорда. Онорон таһаарааччылар байыаннай чаастары кытта үлэлээһин, онон оноһуктар бойобуой уопуту учуоттаан санардыллан иһэллэр. Форумҥа Ил Дархан дойдуну Оборонаҥа министриэтибэтин инновационнай сайдыыга сүрүннүүр салаа салайааччытын, генерал-лейтенант Александр Осадчук кытта көрсөн, наукаҥа уонна тиэхиникэҥэ биригэ үлэлээһингэ сөбүлэн түһэристэ. «Кэлиигэлэрибит тугу онорбуктарын бэрэбиэркэлээн көрүүхпүт. Олус интэриэһинэй оноһуктар бааллар: уникальнай сыаллар, «ЯК-14М» пилота суох көтөр аал, электроматас-сыыкыллар. Билигин саамай сүрүнэ диэн бу оноһуктары бэрэбиэркэлээн, анал байыаннай дыайыга туттулар гынар сорук турар», – диэн эттэ Александр Осадчук.

Саха сирин бириэмийэлэрэ туттарылыннылар

Дойду Судаарыстыбаннай Дууматын дьокутаата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Хотугу сулус» уордьанын кавалера, Өрөспүүбүлүкэ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Галина Данчикова 70 сааһын туолла. Ил Дархан ыйааҕынан Галина Иннокентьевна Саха Өрөспүүбүлүкэтин экзэниэмикэҥэ, үпкэ уонна инвестиционнай бэлиитикэҥэ И.Н. Барахов аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэтин лауреатын үрдүк аата инэрилиннэ. Галина Данчикова 40-тан тахса сыл устата федеральнай таһымҥа уонна өрөспүүбүлүкэҥэ эппиэттээх дуоһунастарга үлэлээн кэллэ.

Ону тэнэ Арасыйа Федерациятын Саха Өрөспүүбүлүкэтигэн сенатора Егор Афанасьевич Борисов 70 сааһын туолла. Ил Дархан ыйааҕынан киниэхэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай тутууга М.К. Аммосов аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэтин лауреатын үрдүк аата инэрилиннэ. «Егор Афанасьевич үлэтин суола – дыинг лидер, бэлиитик уонна патриот холобура буолар. Кини Саха сирэ сайдарын туһугар элбэх сыратын-сылбатын биэрбит салайааччы. Саха Өрөспүүбүлүкэтин 8 сыл устата салайбыта уонна бүгүн дойдуну Федерациятын Сэбиэтигэр үлэлии-хамныы сылдьар», – диэн бэлиэтээтэ Айсен Николаев. «Россия – моя история» историческай пааркаҥа Егор Афанасьевич Борисов үбүлүгүр анаан мульти-медийнай быыстапка арылынна. Манна кини политическай олоһун кэрчиктэрэ документальнай киинэ, хаартыска, үлэлээбит кэмнэригэр биэрбит интервьютун нөҥүө көстөр. Быыстапкаҥа Егор Афанасьевич салайбыт кэмигэр Өрөспүүбүлүкэҥэ күүскэ сайдыыт салааларга болҕомто-ну ууран тэрийдилэр. Быыстапка балаҥан ыйын 1 күнүгэр диэри туруо.

Сүрүн сорук – дьон олоһор уонна доруобуйатыгар куттал суох буолуутун уонна хоромньу тахсыбатын хааччыйыы

Гражданскай оборонаҥа уонна Өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтигэр куттал суох буолуутун хааччыйыыга министри Дмитрий Лепчиков иһитиннэрбитинэн, бүгүнгү күнүгэ былааннамыт таһаҥас 66,9 бырыһыана Хоту оройуоннарга тиэллибит. «Ааспыт сыл бу кэмин кытта тэннээтэххэ арыый эрдэлээн иһэбит. Хоту барыта 356 697,5 туонна таһаҥас тиэрдиллээтэх. Арктика өрүстэригэр уу суолун сырытын хонтуруоллуубут. Манна уу аалларын сырыта болдьохтон хойутаан саҥаланар», – диэн чопчулаата Дмитрий Лепчиков. Маны сэргэ, министри ойуур баһаардарыгар балаһыанньа туһунан иһитиннэрбитинэн, суһал быһыы-майгы туруга Бүлүү, Дьааҥы, Уөһээ Бүлүү, Горнай, Кэбээйи, Ленскэй, Сунтаар уонна Өлүкүмэ оройуоннарыгар билигин да баар. Баһаар үксүн тэйиччи сирдэргэ, тиэхиникэ үлэлииригэр уустук ойуурдарга баар. Нэһилиэнньэлээх пууннары көмүскүүргэ МЧС, «Полярные авиалинии» авиахампаанньа көтөр ааллара уонна зондировщик-сөмөлүөт туһаныллар.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабыыталыстыбатын
пресс-сулууспата.

РФ сенатора Егор Борисов үбүлүөйүн Чурапчыга бэлиэтээтилэр

Сонун. Атырдыах ыйын 15 күнүгэр биир дойдулаахпыт, уопсастыбаннай диэйэтэл, Бастакы Ил Дархан, билигин РФ сенатора Егор Афанасьевич Борисов 70 сааһын туолла.

Елена МАКАРИНСКАЯ

**Бэлиэ даатаны көрсө, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн сыл
устата араас хабааннаах дьаһаллар ытыллаллар.**

Чурапчыга сыһыаран эттэххэ, атырдыах ыйын 8 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ суруналыыстара кэлэн, пресс-тур тэриллибит. Онтон ааспыт нэдиэлэҥэ Дьокуускай куорат овальной саалатыгар өрөспүүбүлүкэ салалтата, биригэ үлэлээн-хамсаан, алтынан ааспыт дьоно-сэргэтэ кинини эбэрдэлээтилэр.

Атырдыах ыйын 20-21 күннэригэр Егор Афанасьевич төрөөбүт-үөскээбит дойдутугар кэлэн, биир дойдулаахтарын кытта көрүстэ. Атырдыах ыйын 20 күнүгэр аҕатын дойдутугар Төлөйгө көрсүһүү буолла. Төлөйдөр Егор Афанасьевичи үөрэ көрүстүлэр, кулууп саалатын толору кэлэн, атах тэпсэн олорон кэпсэттилэр. Баһылык Игорь Николаев нэһилиэк аатыттан кини аҕатын ууһун төрүт-тээччи Кыдаала хартыынатын уруһуйдатан бэлэхтээтэ. Туойунан дьарыктанар түмсүү туойга кини илиитин омонун түһэрэн ыллылар. Тыл эппиттэр бары Егор Афанасьевичи олус истинник аҕыннылар, кизин тутталларын, өрүү күүтэллэрин эттилэр.

Атырдыах ыйын 21 күнүгэр Чурапчыга эбиэккэ диэри оскуола оҥолорун уонна эдэр ыччаты кытта көрүстэ. Кэнчээри ыччат араас ыйытылары биэрдэ. Төлөй оскуолатын үөрэнээччитэ Сайаан Ильин оноһугун – хомпуур иһити, Одьулуун оҥолоро хомуйбут от чэйдэрин уонна уран тарбахтаах оҥолор онорбут мэллээх иһити, И.М. Павлов аатынан оскуолаттан Эрсан Макаров бэйэтэ уһаарбыт быһаарын бэлэх ууннулар. Эдэр ыччаттар архыып-библэтиэкэҥэ виртуальнай тууру онорорго аналлаах бырагырааманы онорон биэрдилэр.

Эбиэт кэнниттэн Егор Афанасьевич «Айылгы» норуот айымньытын дыизигэр нэһилиэнньэни кытта көрүстэ. Нэһилиэнньэни дойдуну билигин балаһыанньата, бэлиитикэ, экология, тыа хаһаайыстыбата, эдэр ыччаты тыа сиригэр олохсугуу курдук боппуростар долгуталлар. Бу ыйытыларга кизин анаарылаах, ырытылаах хоруйдары иһиттилэр. Егор Афанасьевичи кини кылааһынныктара, «Сельхозтехиникэҥэ» биригэ үлэлээбит кэлиигэлэрэ, тэрилтэ салайааччылары, нэһиликтэр баһылыктара эбэрдэлээтилэр. Улуус баһылыга Степан Саргыдаев дьонун-сэргэтин аатыттан сылгы үөрүн бэлэх уунна.

Түмүккэ, бука бары Егор Афанасьевичка сүгүрүйүү, кизин туттуу бэлиэтин туоһулаан, Чурапчы гииминин сүрэхтэрин туттан туран ыллаатылар, ытыс дохсун тыаһын бэлэхтээтилэр.

Егор Борисов

– Туох санаалаахпын, толкуйдаахпын тиздээри, үлэлээн кэлбит уопуттан үллээтээри көрсүһүүлэри тэрийдим. Истинг, дириг ис хоһоонноох көрсүһүүлэр буолулар, олус астынан, үөрэн турабын. Онон маны барытын тэрийдит улус баһылыгар Степан Саргыдаевка улахан махталбын тиздэбин.

Чурапчым дьонугар-сэргэтигэр махтанабын, түмсүүлээх буолун, ыарахтанан чабылбакка, иннигит диэки сайдан баран иһинг диэн алгыбын.

Степан Саргыдаев

– Егор Афанасьевичтан үбүлүөйүн хайдах бэлиэтиэххин баһарабын диэн ыйытыбытыгар дьоммун-сэргэбин кытта көрсүөм этэ, улахан тэрийи наадата суох диэн эппитэ. Онон кини баба санаатын толорон, биир дойдулаахтары уонна эдэр ыччаты кытта көрсүһүүлэри тэрийдим.

Ыччат да, дьон-сэргэ да элбэх ыйытыларын биэрэн, онно сөптөөх хоруйдары истэн астыннылар. Оттон Егор Афанасьевич дойдун дьонун көрсүбүтүтэн үөрдэ, махтанна.

Егор Афанасьевич үбүлүөйдээх 70 сааһын бэлиэтээһингэ өрөспүүбүлүкэҥэ Бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэл Кирилл Бычков салайааччылаах хамыһына тэриллэн турар. Бэлиэ даатанан бу сааскытан саҥалан араас дьаһаллар ытыллаллар. Научнай-практическай кэмпириэнсийэлэртэн саҥалаан, төгүрүк остуолларга, кинигэ сүрэхтэниитигэр, дьыалабыай оонньууларга тийэ. Онон биир дойдулаахпыт Егор Афанасьевич үбүлүөйдээх дьаһаллара үрдүк таһымнаахтык ытылла туралларынан өрөспүүбүлүкэ салалтатыгар, Ил Дархан Айсен Николаевка, тэрийэр хамыһынаҥа Чурапчы дьонун аатыттан махталбын тиздэбин.

Сандаара Ефремова

Болтоно оскуолатын II-с кылааһын үөрэнээччигэ:

– Олус истинг көрсүһүү буолла, Егор Афанасьевичка уонна Прасковья Петровнаҥа улахан махталбын тиздэбин. Оҕолор элбэх ыйытыны биэрдилэр, кинини кытта кэпсэтэн, харабым аһылынна, олус астыным. Мин «Лиидэр буоларга туох нааданый, лиидэр хаачыстыбата хайдах буолуохтааҕый?» диэн ыйыты биэрдим. Ону кини: «Лиидэр буолар туһугар, ол туһунан толкуйдуо суохтааххын, саамай сүрүнэ үлэлиэххэ наада», – диэн эппиттээтэ. Кырдыыга да, оннук буоллаҕа.

Чурапчы нэһилиэгэр үлэ-хамнас күөстүү оргуйар

Тэрилтэ түбүгэ. Улуус киинигэр дьон-сэргэ олохун уйгута тупсарыгар туһуламмыт үлэ-хамнас тэтимнээхтик ыытыллар.

Людмила ГОРОХОВА

Сылтан сыл ахсын улууспут киинэ тубустар тупсан, кэркэйэн иһэр. Араас саҥа тутуулар олоххо кириэн, суол – иис оҥоһуута ыытыллан дьон олохтор устуло-буйатын таһыма үрдүүр. Манна сүрүн күүһүнэн Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата буолан, араас өрүттээх үлэни ылсан, тиһиктээхтик үлэлиир. Күн бүгүн улуус киинигэр ханнык үлэ-хамнас ыытылла турарын нэһилиэк баһылыгын солбуйааччы Уйгулан Тулааһынап аабааччыларбытыгар билиһиннэрдэ.

●●● «Нэһилиэкпит иһигэр олох – дьаһах сайдытыгар араас хабааннаах үлэ былааннаах ыытылла турар. Суол оҥоһууттан саҥалаахтааха, «Хатан-Строй» ХЭТ күрэх атыыга кыайан Маарыкчаан атыы – эргизэн дьэтин инниттэн урукку поликлиника дьэтигэр диэри суолу тупсарыга анаан, ардах, хаар уутун аһардар турбалары уура сылдыар. Маны

таһынан Макаров аатынан уулусса саҥа үс этээстээх дьэтиттэн 7-с дьэтигэр диэри турбалары ууруоҕа. Оччотугар уу-хаар туран хаалбакка, үрэххэ сүүрүүхтээх. Маны сэргэ, «Хатан-Строй» ХЭТ Довордуурап аатынан уонна Озёрная уулуссаларга 250 миэтэрэ суолу оҥордо. Дьон Дьанылы, Ярославский, Красильников аатынан уулуссалары холбуур 300 миэтэрэ усталаах суолу буорунан уонна гравийнан тупсаҕай гына өрөмүөннээтэ. Аартык уулуссаттан, норуокка этиллэринэн, ГАИ пуоһуттан Эрилик Эристиин аатынан муостаҕа диэри бириэстэ кэрингэ суолу оҥорон бүтүрдэ. Урбаанньыт Эртине Дуолан күрэх атыыны кыайан биэс уулуссаҕа суол өрөмүөнүн оҥоро сылдыар. Ол курдук, Молодёжнай, Аартык, Красильников аатынан, Комаров аатынан, Спортивной, Диринскэй аатынан уулуссаларга 450-500 миэтэрэ суолу оҥоруоҕа. Октябрьскай уонна Павел Пинигин аатынан уулуссалар быһа охсууларыттан «Мичил» уһууаанна диэри кумах уонна хайыр таас

булкаастаах матырыйаалынан суолу өрөмүөннээн бүтүрдэ. Мурун Тыымпыа түөлбөтигэр Юбилейнай уулуссаҕа 450 миэтэрэни толору өрөмүөннээтэ уонна бу күннэргэ уулуссалары грейдер дэхсимиэхтээх.

Былырыын сыл бүтүүтэ «Олохтоох көбүлээһини өйүүр тосхолго» үс бырайыак кирибиститтэн, үһүөн өйөбүлү ыланнар, быйыл үлэ былааннаах ыытылла турар. Ол курдук, Молодёжнай түөлбөҕө уопсайа 3 биэрэстэ 200 миэтэрэ усталаах уулуссалары сырдатты үлэтэ түмүктэннэ. Маарыкчаан түөлбөҕө 122 ыалга сайынны уу ситимин киллэри үлэтэ ыытылла турар. Сотору кэминэн түмүктэниэхтээх.

Бу күннэргэ тротуар оҥоруутун үлэтэ күрөс атыыга табыста. Г.Д. Ефимов сквериттан Мурун Тыымпыаҕа диэри 120 миэтэрэ тимири, 70 миэтэрэ тротуарнай билиитэ тэлгэниэхтээх. Бу эмиз «Олохтоох көбүлээһини өйүүр тосхол» иитинэн ыытыллар.

Тутуу министиэристибэтэ ыппыт куонкуруһугар кыайаммыт, арҕаа кыбаарталга 147 сир учаастагар 24 мөл. суумала-

ах уот тардытыт үлэтэ ыытыллыахтаах.

Садьыма уонна Ньидьили кылабыһаларын күрүөтүн көтүрэн, саҥарды үлэтэ ыытыллына. Ярославский аатынан уулуссаҕа, Ветеринария хонтуоратын уонна интэринээт оҥуола таһыгар баннер ыйанар саҥа тулааһын мастар туруохтара.

Ярославский аатынан уулуссаҕа бири килэмистир 200 миэтэрэ усталаах аспаал суол уурулуохтаах. Бу үлэни «ТехСервис» ХЭТ күрэх атыыга кыайан, икки сыллаах дуоҕабар түһэрсэн бу күннэргэ үлэтин саҥалаахтаах. Быйылгы сылга суолу бэлэмнээһин, эһиил аспаал суолу тэлгээһин үлэтэ ыытыллыаҕа.

Хаарбах дьэтигэр көтүрүү үлэтэ бара турар. Ярославский аатынан уулуссаҕа турар иккис кыбаартал дьэтигэр барыта көтүлүннүлэр. Билингги туругунан Ленин аатынан уулусса 21 нүөмэрдээх уонна Коркин аатынан уулусса 3 уонна 5 нүөмэрдээх дьэтигэр хааллылар.

Биэрэги бөһөргөтүү үлэтэ ыытыллар. Манна уопсайа 4 мөл. 800 тыһ. солк. көрүлүбүтэ.

ЧГФКСИ аннынан 270 миэтэрэ усталаах биэрэги бөһөргөтүү үлэтэ ыытыллыаҕа. Билигин матырыйаалларын таһа сылдыаллар, сотору кэминэн үлэ саҥалаахтаах.

Гаас ситимин тардыы үлэтэ салҕанар. Быйыл 10-с гааһы ыытар ситим үлэтэ икки болдьоһунан араасан үлэ бара турар. Бастагы болдьоһор Курортнай, Берёзовай, Сыланский, Шадрин аатынан, Диринскэй аатынан уулуссаларга 59 холбоно ситим турбата турда. Иккис болдьоһор оҥоһоттон олохтор ыалларга, Ермолаев аатынан, Постников аатынан, Коркин аатынан, Спортивной уулуссаларга, 65 холбоно ситим турда. Мурун Тыымпыаҕа Тумуһахтаах кыбаарталга күөх төлөнү киллэри үлэтин бырайыага оҥоһулла сылдыар», - диэн Уйгулан Ильич кэпсээтэ.

Нэһилиэкпит дьаһалтата дьон-сэргэ олохун уйгута тупсарыт туһугар үгүс хабааннаах үлэни ыытар. Ылсыбыт үлэбит олоххо кириэн, санаабыккыт сатанан, сыралаах үлэбит таһаарылаах буоларыгар баҕарабыт!

Улууска — бу күннэргэ. «Ылал саргыта» бырайыак үлэтэ тэтимирэр

Людмила ГОРОХОВА

Кэнини сылларга демография көрдөрүүтэ үрдүүрүгэр Дойду үрдүнэн улахан болжомто ууруллар буолла.

Быйыл Арасыйыаҕа дьэиэ кэргэн, өрөспүүбүлүкөҕэ оҥо саас, улууспутугар Ылал саргытын сыла биллэриллэн дьэиэ кэргэни өйүүр араас өрүттээх эбии миэрэлэр баар буоллулар. 2023 сылга «Ылал саргыта» үс сыллаах пилотнай бырайыак суруллан, быйыл үлэтин күүскэ саҥалаата. Бырайыак улуус ыалын олохун уйгутун үрдэттигэр анаан. Сүрүн сорукарынан буолаллар: ыгыктабыл өйдөбүллэрэ дьэиэ кэргэнтэн саҥаланарын олохтоһун, сокуонунан эр-ойох буолуу сыаннаһын, төрөөбүт дойдуга бэриниһээх буолууну, киэн туттууну үрдэттигэр, оҥо инники кэскил төрөппүттэн улахан ту-тулуктааһын өйдөтүү, чөл олоху тутуһууну ситиһи уо.д.а. «Ылал саргыта» түөрт көлүөнэҕэ араас: оҥо саас, ыччат саас, өрөгөй уонна ытык саас. Бырайыак уон икки хайысханан көрдөрүү түпсүүтүгэр сытыгыт үлэлиир.

●●● «Бастагы кыбаарталга көрдөрүүлэр түмүктэрин таһа-аран баран, мунньах түмүгүнэн эппиэтинээстээх дьон-нор анаммыттар. Оттон иккис кыбаарталга көрдөрүү тупсарыгар нэһилиэктери кытта тэннэ, ыкса үлэ бардагына эрэ

Чакыр нэһилиэгэр көрсүһүү түгэниһтэн.

көрдөрүү түпсүүһү диэн санааттан, нэһилиэктери кэри-йэн үлэ ыыттыбыт. Ааспыт сылларга арыгыттан сэрэтэр, дьэиэ кэргэн туруктаах буолуутугар үлэни ыытар эбит буоллахпы-тына, быйыл демография бэ-лиитикэтин көрдөрүүтэ тупса-рын туһугар үлэни тэрийдибит. Нэһилиэктергэ уопастыбаннай тэрилтэлэр, нэһилиэк дьаһал-тата уонна актив кыттыыны ылылар. Улуус баһылыгын со-циальной боппууостарга сол-буйааччы Мария Кроннико-ва «Ылал саргыта» бырайыагы сырдатта, үлэ хайдах ыытыла-хтык барыахтааһын кэпсээтэ. Нэһилиэктер ыыта олохтор үл-элэрин-хамнастарын, бэйэлэ-рин бырайыактарын кэпсээн үл-лэһиниһэр. Сүрүн боппуру-

оһунан нэһилиэктер бэйэлэрин ыччаттарын төнүннэрэн олох-сутуу уонна баҕалаах дьону ыал оҥоруу буолла», - диэн Чу-рапчы улуунун дьаһалтатын дьэиэ кэргэн салаатын исписэли-иһэ Татьяна Бушкова үлэстэр. Демография көрдөрүүтэ үрдүүрүгэр үчүгэй үлэлээх нэһи-лиэгинэн Арыылаах буолар. Ол курдук, нэһилиэктерин ахсаа-нын элбэтигэр үлэҕэ-хамнаска улахан болжомто уурбуттар. Бэ-йэлэрин хас да ыччаттарын нэһилиэктеригэр ыгыран аҕалан үлэ миэстэтинэн ха-ачыйбыттар. Маны сэргэ, элбэх оҥолоох ыалы аҕалан олохсу-тарга үлэ барар. Былырын биэс оҥолоох ыал кэлэн олох-суйбут, быйыл үс оҥолоох ыалы ыгыран, кэлэлэрин кэтэһэ

олороллор.

Өссө бири дьэиэ кэргэн бэли-итикэтигэр үчүгэй көрдөрүүлээх нэһилиэгинэн Чакыр нэһилиэгэ буолар. Нэһилиэктерин олохто-охторун түмэн, Эрилик Эри-стиннэрин өрө тутан «Төрүт ситим» диэн бырайыактарынан олонхону ааҕаллар. Бу үлэҕэ тумус туттар дьонноро кэлэн күүс-көмө буолбуттар. Билигин иккис таһымга тахсан, нэһи-лиэгинэн олонхону ырытыыга кирибистэр. Бу бырайыактарын чэрчитинэн тоҕус хайысханан ыалы сайыннараллар.

Хадаар нэһилиэгэр «Ситис» диэн олус үчүгэй бырайыак-таахтар. Ол курдук, оҥуола иһинэн оҥону уу сахалыы саҥа-рарга үлэни-хамнаһы дьаныар-даахтык ытталлар. Маҥнайгы кылаастан саҥалаан, оҥо орто сүһүөххэ тахсарыгар сахалыы ыраастык саҥарарын ситиһэл-лэр.

Кытаанах нэһилиэгэр Скря-биннар дьэиэ кэргэн историяны үөрэтигэр күүскэ ылсыбыттар. Бу үлэни эһэлэрэ саҥалаабыт. Билигин икки игирэ сиэн уола-тара бэһис кинигэлэрин суруйа сылдыаллар эбит. Эдэр уолаттар баара суоҕа 24 саастаахтар.

Болугура нэһилиэгэр бэтэ-рээннэр сэбиэттэрэ Дьокуус-кай куораттааһы Ботанической саады кытта дуоҕабардаһан, нэһилиэги көһөрдүүтэ үлэни ыыппыттар. Араас талахтары сакаастаан, ыалларга аҕалан

олорторбуттар. Маны сэргэ, түр-гэнник ситэр кыыллары аҕалан, түнгэтэн, ыал экономикага сай-дарыгар болжомто уурбуттар.

Хатылы нэһилиэгэр биэс-ал-та ыал үс-түөрт оҥо ыал буолан нэһилиэккэ, дьоннорун таһыгар олохсуйа хаалыылара баар эбит. Бу олус үчүгэй көрдөрүү буолар.

Мырыла нэһилиэгэр олохто-ох дьаһалта дьэиэ кэргэни олох-сутууга үлэлэһэн, саҥа дьэиэ туттар эдэр ыалга кырыһыла-рын үбүлээн, буор-босхо тутан биэрэллэр.

Хайахсыт нэһилиэгэр настав-никтар уопастыбаннай түм-сүүлэрэ «Дьэиэ кэргэн былаһа-акката» диэн оҥолорго лааҕыр тэрийэн үлэлэтэллэр.

Сылан уһууаана «Лыжня для всех» диэн оҥолор төрөппүттэри кытта хайыһарынан дьарыкта-налларын тэрийбиттэр. «Тирэх» диэн аҕаларга аналлаах бырай-ыактаахтар.

Одьулуун нэһилиэгэ демо-графия сайдытыгар үс күн-нээх форсайт-сессия оҥорбут-тар. Бу түмүгүнэн уһаайбалары чуолкайдаан, эдэр дьон аатыгар көһөрүү үлэтин ыытарга бол-дьоспуттар. Бааһынай хаайыс-тыбалар сылга биридэ убаһа туруоран, саҥа оҥоломмут дьах-таллар икки ардыларыгар сэрэ-бизидэтэргэ быһаарыммыттар.

Бу курдук улууспут үрдүнэн дьэиэ кэргэн уйгута үрдүүрүгэр үлэ-хамнас ситимнээхтик ыы-тыллар.

Классическай айымньылардаах бөлүһүөк – суруйааччы

Үбүлүөйдээх биир дойдулаахпыт. Суруйааччы Василий Васильевич Яковлев айар үлэтигэр бэлиэтээһиннэр.

Егор ВИНУКОВ

Эн көрдүү сатаама
Диктини –
Биллэн турар булуот
Кинини.
Эн суруйан көр,
Саамай көннөрү туһунан
Көннөрү,
Арай дьон бэркиһэн,
«Дикти» диір гына.

Василий Яковлев

Саха биллиилээх суруйааччыта, ааҕааччыларга умнуллубат классическай айымньылары айан хааларбыт, Василий Васильевич Яковлев баара эбитэ буоллар, баараҕадыар тобус уон сааһын бэлиэтэ эбит.

«Сыл – хонук» түннүгүнэн элэс гынар чыычаах кэриэтэ ааһа көтөрүн, үксүгэр өйдөөбөккө хаалаһын, хойутаабыт хомолто хоботун тыаһаһа курдук кун. Литэрэтиирэни таптааччы, уус-уран айымньылары ааҕааччы элбэх курдугун иһин, Василий Васильевич курдук саха литэрэтиирэтигэр уһулуччу бэлиэтэниэн сөптөөх, кылбар кыайытынан, сэмэй ситиһилэринэн тэҥнээбэ суох, классик-суруйааччы «Өрүстөр кирбиилэригэр», «Уот иитиитэ», «Кэрэхтээххэ» арамааннарын, «Сарданга ардаҕа» сэхэнин, уонунан кэпсээннэрин, бөлүһүөктүү санаалардаах хоһооннорун кэлим ырытыы суоһун кэриэтэ. Арай кириитик идэлээх Егор Петрович Шестаков – Эрчимэн, чинчийээччи, норуот суруйааччыта Семен Андреевич Попов – Тумат, учуонайдар Данил Тарасович Бурцев, Борис Николаевич Попов, Егор Гаврильевич Винокуров аҕыйах ыстатыйалары суруйан бэчээттэтэн тураллар.

Василий Васильевич литэрэтиирэ «Өрүстөр кирбиилэригэр» арамааны суруйан, аҕырымнаан турбут тыа сириин тиэмэтин ураты буочардаах, сонунтан сонун идийэлэрдээх айымньытынан ааҕааччы сүргэтин көтөхпүтэ, кутун туппута. Бу уустук уус-уран айымньы күн сириин көрүүтүгэр саха биллиилээх суруйааччыта, сир түһүгү, иччилээх тыл-өс кистэлэнин баһылаабыт, айар үлэ абыланнаах маастара Николай Максимович Заболоцкий-Чысхаан дьобурун, талаанын ууран көмө-һыма, сүбэ-ама буолбута, бэрт элбэҕи көмөлөспүтэ. Арамаан маннай «Хотугу сулус» сурунаалга бэчээттэнииттэн ыла, ааҕааччы биһирэбилин ылбытын бэлиэтиир наадалаах. Суруйааччы тыа сириин оч-

чотооһу олоһун кырдыктаахтык, итэҕэтиилээхтик арыһан көрдөрбүтэ дьону-сэргэни кэрэхсэтиэн кэрэхсэтэр. Онно, биллэн турар, дойду киин курорттарыгар ситиһилээхтик үөрэнэн, төрөөбүт дойдугар элбэҕи, саҕаны киллэрэр, тыа сиригэр уларыта тутуу өрөбүлүүсүэтигэр тэҥнээх, үлэни-хамнаһы наука төрүт-тэригэр олоһуран, салайыы, дыһайыы ыймаларын утумнаахтык олоххо киллэрини этэ. Киэн биллиилээх-көрүүлээх эдэр специалистар баараҕай хамсааһыннарын үлэ-хамнас дьонно үрдүк өрө көтөбүллүүнэн, үөрүүнэн өйөөбүттэрэ. Ол да иһин кинилэр көмүскэ тэҥнээх идийэлэрэ баһыйар үксэ олоххо кирибитэ, салгыы үлэтин кэнгэтигэр эркээйилээх суол аһыллыбыта.

«Өрүстөр кирбиилэригэр» диэн арамаан идийэтэ, омос ааҕыга, диэн суруйар Эрчимэн, «билиһиги кэмгэ тыа хаһаайыстыбатын наука ситиһилэригэр олоһуран салайыыга эрэ туһуламмыт курдук. Дьининэн, итиннээх сыһыаннаах боппуруостары суруйааччы буолбакка, тыа хаһаайыстыбатын специалистара быһаччы уонна ордук ситиһилээхтик көтөбөр, олоххо киллэрэр кыахтаахтар. Кырдыга даҕаны, арамаан сүрүн геройдара ити боппуруостары сорунуулаахтык туруораллар. Ол туһугар туруулаһан охсуһаллар. Дьэ ити иһин «Өрүстөр кирбиилэригэр» арамаан өссө кинигэнэн таһа илигинэ, Чурапчыга буолбут ааҕааччылар конференцияларыгар киэн кэпсэтии, дьүүлээһини буолбута. Да кылааты райсэбиэт исполкомун оччотооһу бэрэссэдээтэлэ Степан Гаврильевич Охлопков онорбута. Кини арамаанна тыа хаһаайыстыбатын билиһини кэминээҕи тирээн турар боппуруостара олохчу кэриэтэ таарыллан ааһаллар диэн астынан туран бэлиэтэбитэ» [1, с.57].

Василий Васильевич оройуону уунан хааччыыга элбэх сыратын биэрбит инженер-мелиоратор. Ол курдук кини бы-

райагынан Чурапчыга 19 гидротехнической тутуулары ыппыта, саҕа күүлэри үөскэппитэ. Холобур, Мугудайга Буоратай, Кытаанахха Лоскуй, Болтоҕоҕо Чуораайытта уу систиэмэтэ, Улахан күөл. Ити тутууларга Чурапчы эбэтин эбэн кэбис. Баараҕай тутуулар, кэскиллээх бырайыактар, үйэлээх үлэлэр. Норуот суруйааччыта Сэмэн Тумат бэлиэтэбитин курдук, «Мелиорация диэн тыл биһиги литературатыгар Василий Яковлев аатын кытта биригэ кирибитэ» [2, с.114].

1978 сыллаахха суруллубут Саха сиригэр хоту баар Хотун өрүскэ ГЭС тутуугун туһунан «Уот иитиитэ» арамааныгар саха ыччата көхтөөх кыттыыны ылаар ойууланар. Арамаанна улахан тутуу барыта ситиһили кэпсээнэрэ кэрэхсэбиллээх. Саха ыччата техническэй оробуочай идэлэри баһылааһыннара олоххо толору кириэн сөптөөхүн суруйааччы бэлиэтиир.

Манна суруйааччы нуучча дьонун көмөлөрүнэн уонна тус бэйэлэрин уһараабат дьулурдарынан, кыһамньыларынан саха уолаттара уонна кыргыттара үлэ кыһатыгар буһан-хатан тахсаллар. Василий Васильевич бэйэтин эдэр дьоруойдарын төлкөлөрүнэн эрчимнээх үлэ, оробуочай идэлэри кыһамньылаахтык баһылааһын – бу гражданскай ытык иэс буоларын итэҕэтиилээхтик арыһан көрдөрөр.

Суруйааччы эдэр дьон үлэлэрин-хамнастарын эрэ ойуулааһынынан мугурдаммакка, баараҕай тутууга сылдыар ыччат олоһун-дьаһаҕын, уолаттар уонна кыргыттар икки ардыларыгар үөскүүр сыһыаннаһылары толору көрдөрөргө кыһаллар. Онон, Василий Яковлев «Уот иитиитэ» арамаана баай ис хоһоонноох уонна дириг сорукары туруорар айымньы.

Аныгы интеллигенция туһунан Василий Васильевич «Сарданга ардаҕа» сэхэнигэр наука эйгэтигэр уларыта турар утарсылар тустарынан уустаан-ураннаан ойуулуур. Бу айымньы Улуу Өктөөп Өрөбүлүүсүэтин 50 сыла туолуутугар биллэриллибит өрөспүүбүлүкэ литературнай куонкурсугар иккис миэстэни ылбыттаах. Манна суруйааччы космофизиктэр дьонуннаах үлэлэрин диригник хорутан сэхэргиир. Холобур, кинилэр дойду судаарыстыбаннай бириэмийэлэринэн бэлиэтэниилэрэ, АХШ космофизик-учуонайдарын наукаҕа ситиһилэрин куоһаран уонунан сылларынан кыайа-хото

Айымньылары

- Утары саһарҕа кыһар : хоһооннор. - Дьокуускай : Кинигэ изд-во, 1963. - 64 с.
- Өрүстөр кирбиилэригэр : роман. - Дьокуускай : Кинигэ изд-во, 1969. - 372с.
- Сарданга ардаҕа : сэхэн. - Дьокуускай : Кинигэ изд-во, 1970. - 132 с.
- Уот иитиитэ : роман. - Дьокуускай : Кинигэ изд-во, 1979. - 312 с.
- Тыа салгына : кэпсээннэр. - Дьокуускай : Кинигэ изд-во, 1984-264 с.
- Кэрэхтээххэ : роман. - Дьокуускай : Бичик, 1994. - 416 с.
- Айымньы умсулҕана : кэпсээн // Сүүрбэһис үйэ кэпсээннэриттэрэ : саха прозаиктарын айымньыларын антологията / хомуйан онордулар : П. Д. Аввакумов, С. А. Попов-Тумат ; ред. И. Г. Спиридонов ; худож. М. Г. Старостин. - Дьокуускай, 2000. - С. 167-171.
- Түүн суолга ; Күннээх Саха сирэ ; Кустук ; Ардах ; Хатын ; Күһүҥгү ; Дойду тыһа ; Мин аатым ; Чизэ туһунан ; Чэпчэки хоһоон : хоһоон // Сүүрбэһис үйэ хоһооннуктара : саха поэзиятын антологията : поэзия / хомуйан онордулар : Н. Е. Винокуров-Урсун, С. И. Тарасов, Н. И. Харлампьева ; худож. М. Г. Старостин. - Дьокуускай, 2000. - С. 307-309.
- Сарданга ардаҕа : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1969. - № 5. - С. 23-56.
- Кыта кырдыбыт тэнгэ тиит : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1973. - № 8. - С. 77-104 ; 2013. - 2013. - № 2. - С. 11-34.
- Уот иитиитэ : роман // Хотугу сулус. - 1977. - № 11. - С. 10-62 ; № 12. - С. 8-42 ; 1978. - № 1. - С. 3-59.
- Киһи бэйэтин туһугар кытары сэриилэһэр : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1979. - № 4. - С. 28-56.
- Атыр орус : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1980. - № 10. - С. 58-66.
- Күөрэс гына силис санаам : хоһооннор // Хотугу сулус. - 1981. - № 10. - С. 55-57.
- «Буурай от» : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1983. - № 3. - С. 46-68.
- Сарданга ; Дьахтар санаата ; Сабатаас : хоһооннор // Хотугу сулус. - 1983. - № 7. - С. 58-59.
- Мээчик : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1984. - № 8. - С. 77-88.
- Олохпут диэн оннук : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1987. - № 3. - С. 6-27.
- Хотон : роман // Чолбон. - 1992. - № 3. - С. 3-112 ; № 4. - С. 3-86.
- Кыта кырдыбыт тэнгэ тиит : сэхэн // Күрүлгэн. - 2013. - № 2. - С. 11-33.
- Долборуктаахха ; Саҕа лангылы ; Аар хатын : хоһооннор // Саҕа олох. - Чурапчы. - 2014. - Ахсынньы 25 к. - С. 2.
- Саҕа дьыл үүнүүтүгэр санаа ; Аар хатын ; Долборуктаахха ; Ойуур Булгуннаахха ; Саҕа Лангылы ; Үгүс Күрүө булгуннаахха ; Арбас Томтор : хоһооннор // Саҕа олох. - Чурапчы. - 2017. - Атырдыах ыйын 22 к. - С. 3.

инники сылдыһыларын таарыйан ааһар.

Василий Васильевич «Тэҥнэ кырдыбыт тэнгэ тиит» айымньытынан 40-с Москваҕаҕы Норуоттар икки ардыларынааҕы киинэ бэстибээлин Гран-при лауреата буолбут «Тойон Кыыл» («Царь - птица») киинэ сценарийа суруллубута уонна киинэ быһыытынан ситиһилээхтик көрөөччүлэр биһирэбиллэрин ылбыта.

Василий Васильевич кэпсээннэрэ сэхэнини формалаахтар. Бу кэпсээннэр түмүлэн «Тыа салгына» кинигэҕэ кирибиттэрэ. Манна «Санааны ситтэххэ», «Салгыны сии», «Миэстэ аналынан», «Быстах түбэлтэ», «Буурай от», «Кэһэ-тэриим буолуо», «Көмүү», «Айымньы умсулҕана», «Мээчик», «Кыта кырдыбыт тэнгэ тиит», «Олох-дьаһах очумаастара», «Киһи бэйэтин туһугар кытта сэриилэһэр» кэпсээннэр хас биридин бэйэлэрэ быһаарыыга турар сорукары этэллэр, ураты көрүүлээхтэр, сорохторун кылгас сэхээннэргэ киллэриэххэ сөптөөх. Саха литэрэтиирэтигэр учуонай Гавриил

Ксенофонович Боескоростан ураты кэпсээннэри литэрэтиирэ көрүгүн быһыытынан ырытыы кэлин онгоһулла илик.

Суруйааччы бүтэһик айымньыта «Кэрэхтээххэ» арамаана «Бичик» кинигэ кыһатыгар күн сириин көрбүтэ. Манна кини тыа сиригэр сопхуоһунай тутул киллэрбит уларыһыларын туһунан ситиһили сэхэргиир.

Түмүктээн эттэххэ

Классическай айымньылардаах бөлүһүөк – суруйааччы Василий Васильевич Яковлев мугунаан быраҕар мунур үйэтэ үөһэ мэнгэ халлаантан уоттаах сулус сууларын курдук кылам гынаат сүппүтэ. Ол эрэри мунурун буларбат проблемалары туруорбут «Өрүстөр кирбиилэригэр», «Уот иитиитэ», «Сарданга ардаҕа», «Кэрэхтээххэ», «Тыа салгына» айымньыларын, «Утары саһарҕа кыһар» бөлүһүөктүү ис эйгэлээх хоһооннорун эргитэн, саҕалы ааҕан, сыаналыыр, ааҕааччыга тиэрдэр кэм кэллэ.

Уникальные находки в Чурапчинском улусе

Археология. Рысь и стоянка древнего человека: уникальные находки найдены в Чурапчинском улусе.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ

В местности вдоль реки Хонду Чурапчинского улуса экспедицией Академии наук республики еще в прошлом году обнаружены палеонтологические находки древнего периода позднего плейстоцена. Среди них были останки костей носорога, волка, бизона, антилопы, рыси, мамонта, дикого оленя и другие.

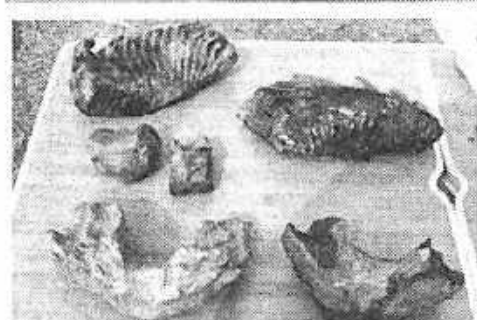
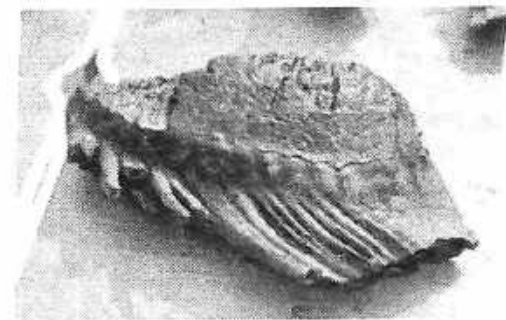
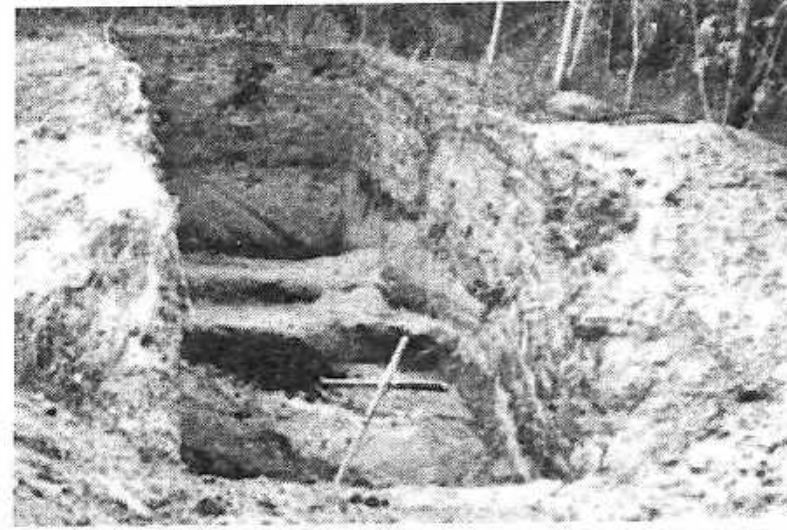
Исследователь-инженер отдела мамонтовой фауны Академии наук РС(Я) Иннокентий Семенович Павлов обратил внимание на то, что обнаружено много останков костей видов семейства мышиных, которые проходят мутацию во время климатических изменений и по ним можно точно определить время.

А научный работник палеонтологического института им. А.А. Борисьяк РАН г. Москва Александр Лавров отметил, что некоторые элементы останков указывают на то, что животные древние, чем поздний плейстоцен.

●●● "В этом году у нас большая новость! Вода в реке ниже чем в прошлом году, а в шурфе выше. Поэтому море грязи и куча усилий на ровном месте. У нас верхний слой на глубине 265 см, нижний вон там в воде 320 см. Значит возраст этих отложений мы проверили, там 35-42 тысяч лет. То что в реке находим мы, переотложенный материал тоже от 30 до 50 тысяч лет. Какие у нас еще новости? Мы нашли животных которых нету в Якутии – это рысь (живший 49 тысяч лет тому назад). Во-вторых, мы в промывке нашли челюсти хорька, которого в Якутии тоже нет, мы еще не датировали и мы не знаем то ли это светлый, либо черный хорь.

Для этого нам нужен микроскоп для того чтобы посмотреть маленькие бугорочки на зубах и установить его не родовой, а уже рядовую принадлежность. У нас большие перспективы связи с открытием здесь неолитической стоянки древнего человека. Мы будем искать здесь недостающие звенья истории, надеемся найти здесь хорошие кости не только медведей, волков, пещерных львов. На следующем году мы продолжим эти работы. Во-первых определим флору, слои торфов, которые здесь выходят по макрорастительным остаткам семян. Установим климатические условия, попытаемся охарактеризовать их в цифрах среднегодовых температур. Пока ясно что, было теплее в эти времена 40 тысяч лет назад чем сейчас", – поделился Александр Вадимович.

По словам ведущего со-

Фрагменты зуба мамонта и костей носорога.

///ФОТО АВТОРА

трудника отдела археологии каменного века северного отделения Института археологии и этнографии РАН г. Новосибирск Александра Кандыбы, в будущем планируют расширить поиски и возможно найдут уже место конкретного обитания древнего человека, а пока только идут разведывательные работы.

●●● "В этом году нам удалось обнаружить остатки древнего поселения. Сейчас мы не можем сказать насколько оно было большое, потому что на этом участке только нашли остатки культурного слоя с деревянными конструкциями. Скорее всего, там еще были какие-то строения. Есть еще находки археологического плана, т.е. артефакты. К примеру был обнаружен деревянный кол.

Если посмотреть, темные пятна это как раз очажные пятна. Т.е. здесь люди жгли костры, на долгое время проживали. Мы отсюда взяли об-

разцы угля, древесины чтобы понять, датировать примерный возраст. Но по глубине залегания можно сказать что это в принципе несколько тысяч лет точно! А по археологическим находкам здесь были обнаружены керамики, небольшие отщепы для созданий некоторых орудий.

В перспективе в дальнейшем хотим расширяться. Мы в этом году пока законсервируем, оставим все это и на следующий год докопаем и посмотрим.

Насчет находок, во-первых их стало еще больше, в прошлом году их было относительно немного. Были обнаружены фрагменты керамики с орнаментами, которые сразу относятся к эпохе неолита. А для Чурапчинского района находка вот такого вида памятника – явление уникальное. И, опять же, если обратит внимание т.е. на какой глубине культурный слой? Его найти очень сложно, визуально он не виден, почти метра 10-20.

Такие вещи можно обнаружить при наличии размыта. То есть идет весной вода, берег подмывает, что то там выпадает. Так и был обнаружен этот памятник. Сделали несколько разведочных шурфов и в одном из этих шурфов мы попали на культурный слой. Нам улыбнулась удача! Обнаружены очень древние, человеком обработанные кости, которые возрастом 40 тысяч лет, т.е. даты уже получили.

Есть вероятность того, что имеются древние культурные слои, которые возможно могут относиться к эпохе плейстоцена. А то, что древний человек постоянно здесь обитал на протяжении тысячелетий – это, как говорится, достоверно доказано", – сказал Александр Кандыба.

Экспедиция в составе из 10 человек во второй раз работает в Чурапчинском улусе начиная со 2 августа, ранее исследование проводилось в северных райо-

нах республики.

Финансирование проезда экспедиции осуществлено Фондом Первого Президента республики М.Е. Николаева и при поддержке администрации Чурапчинского улуса во главе Степана Саргыдаева.

Ранее в ходе совместной экспедиции Академии наук Якутии и Института археологии и этнографии СО РАН на остров Котельный (Новосибирские острова). Была обнаружена самая северная стоянка человека в местности Таба-Юрях.

Ученые также отметили, что 26 тысяч лет назад (возраст, которым датируется находка) остров Котельный был частью материка там, где сейчас море, в древности была низина.

– В этот же самый период 26 тысяч лет назад существовала так называемая Берингия – участок суши, соединявший Европу с Североамериканским континентом. Сейчас на этом месте Берингов пролив. Так вот – согласно теории, по этому участку древние люди попали в Северную Америку. Получается, что люди, стоянку которых мы обнаружили на острове Котельный, в те времена могли быть в числе тех, кто мигрировал в сторону американского континента.

Чурапчы олохтооҕо Матрена Никитична Слепцова 100 сааһын томточчу туолла

Бэлиэ түгэн. Чурапчы нэһилиэгин ытык саастаах олохтооҕо, тыыл бэтэрээнэ, улуус бочуоттаах бэтэрээнэ Матрена Никитична 100 сааһын сүһүөбэр сылдьан көрүстэ.

Елена МАКАРИНСКАЯ

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев уонна нэһилиэк баһылыгын солбуйааччыта Уйгулан Тулааһынап бу бэлиэ күнүгэ кинини дьыттигэр тийэн эбэрдэлээтилэр.

РФ Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин тэлэбирээмэтин, Ил Дархан Айсен Николаев олохтообут "Үйэ саас" бочуоттаах бэлиэтин туттардылар, өссө да уһуннук, чэгиэнник олороругар баҕардылар.

Матрена Никитична 1924 сыллаахха атырдыах ыйын 20 күнүгэр Таатта улуунун Баайаҕа-Игидэй нэһилиэгэр Баайаҕа Төрдө диэн сиргэ төрөөбүтэ. Баайаҕа сэттэ кылаастаах оскуоланы бүтэрэн баран, колхуоска, партия Тааттатааҕы райкомугар сэкэритээр-машинистканан үлэлээбитэ. Сэри аас-туор сылларыгар партия бюротун уурааһынан Дьокуускайга Саха АССР Обкомун партийнай архыбы-

гар киирэн үлэлээбитэ. Кэлин бэйэтэ буҕаалтыр идэтин баһылаан, биэнсийэҕэ тахсыар диэри Чурапчытааҕы лесопуунга кассир-буҕаалтырынан үлэлээбитэ.

Олобун аргыһынаан Николай Васильевичтыын 1949 сыллаахха ыам ыйын 1 күнүгэр ыал буолбуттара, алта оҕоҕо күн сиригэр көрдөрбүттэрэ, үлэһит

дьон онортообуттара. Николай Васильевич Аҕа дойдуга сэриитин бэтэрээнэ, Саха АССР үтүөлээх тутууччыта, биэнсийэҕэ тахсыар диэри тыа сиригэр туугутун тэрилтэтин салайан үлэлээбитэ. 2008 сыллаахха ыарахан ыарыттан олохтон туораабыта.

Улахан уоллара Анатолий Николаевич - СӨ үтүөлээх гор-

няга, Саха сиригэр көмүһүн, алмааһын хостоонунугар, туһаҕа таһаарытыгар 40-ча сыл үлэлээбитэ, 2012 сыллаахха олохтон туораабыта. Кэргэнэ, үс оҕолоро кини олобун салгыыллар.

Августина Николаевна - СӨ доруобуйа харыстабылын туйгуна, акушер-гинеколог.

Альбина Николаевна оҕо эрдэбиттэн инбэлиит буолан,

дьыттигэр олорор.

Александра Николаевна Чурапчы улуунун тутуу тэрилтэтигэр 30-тан тахса сыл суот-учуот үлэтигэр үлэлээбитэ.

Владимир Николаевич - оҕунан ытыыга СӨ спордун маастара, үрдүкү кылаастаах судьйа, Роспотребнадзорга үлэлиир.

Валентин Николаевич юрист идэлээх, Булун, Амма улуустарыгар прокурорунан, Дьокуускай суутун солбуйар бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Билигин Счетнай палатаҕа салаа начальнигынан үлэлиир.

Матрена Никитична күн бүгүн 10-тахса сиэннээх, 20-тэн тахса хос уонна 2 хос-хос сиэннээх.

Матрена Никитичнаны кыһа Александра Николаевна көрөн-истэн, биэбэйдээн олорор. "Кыраалаан хаамар, үчүгэйдик аһыыр, төлөпүөҥгэ ааҕар", - диэн кини этэр.

Ытык саастаах киһиэхэ өссө да уһуннук, чэгиэнник олороругар баҕарыаһын.

К вниманию!

САХАМЕДСТРАХ

Уважаемые застрахованные лица АО «СМК «Сахамедстрах»!

АО «СМК «Сахамедстрах» доводит до Вашего сведения об участившихся случаях телефонных звонков мошенников, которые предлагают якобы от имени нашей компании получить для Вашего удобства пластиковый полис обязательного медицинского страхования и для этого просят предоставить им код, направленный на номер Вашего телефона. В дальнейшем, при получении данного кода злоумышленники получают доступ к Вашему профилю в «Госуслугах» и от Вашего имени и без Вашего участия могут совершать любые незаконные действия, включая и получение кредитов.

Ставим Вас в известность, что согласно действующему законодательству в настоящее время полис обязательного медицинского страхования представляет собой уникальную последовательность символов в машиночитаемом виде, которая присваивается сведениям о застрахованном лице.

Таким образом, на данный момент оформление и выдача полисов обязательного медицинского страхования в виде пластиковой карты с электронным носителем информации страховыми медицинскими организациями не производится.

В связи с этим просим Вас быть внимательными и проявлять осторожность при телефонных звонках или иных формах общения, в которых Вам предлагают получить пластиковый полис обязательного медицинского страхования, не поддаваться на уловки мошенников и предупредить об этом своих родных и близких, особенно преклонного возраста!

Реклама

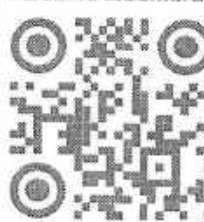
АЭБ

АКБ «АЛМАЗЭРГИЗБАНК» АО

Готовы к школе?

Кредит на любые цели
поможет подготовиться
к учебному сезону

Подробнее
об условиях
кредитования
на сайте aibank.ru

© АКБ Алмазэргизбанк АО. г. Якутск, н.д. Ленин.
Генеральная лицензия ЦБ РФ №2602
от 08.06.2015. Материал носит информационный
характер и не является публичной офертой.

Сэргээ

Бөлүһүөк, уйулжа үөрэхтээбэ, суруйааччы Анна Валентиновна Кирьянова

Айылжаа хаһан сырыттын? Хаһан айылбалыһын силлиһэн ыллын? Хаһан киниэхэ тахсан түөскүнэн толору тыһынныг, астына одуулаа-тын, дуоһуя хаамыталаатын?

1. Айылжа киһини уоскутар. айылжаа дууһа уоскулангын биллэххинэ, көмүскэллээххин сэргэһин.

2. Айылжа күүс-сэниэ биэрэр, күдэһин күүһүрбүтүн биллэххинэ, ол аата сир иччитиниһин сибээстэспитинг бэлиэтэ.

3. Айылжаа Үрдүкү Күүстэри кытта сибээс олохтоһор. Кинилэр арчыларын биллэххинэ айылжаа сылдыһан соҕотох-суйуон суоҕа.

4. Айылжаа сырыттаахына доруо-буйан тупсуо. Айылжа тэтимин кытта биһиргэлэстэххинэ тыһнардыһын тупсу-он, куйаары кытта ситимнэспиккин биллэн.

Ордук ыарахан кэмгэ айылжа абы-рыы күүһүн экиннэн-сиингинэн, дууһаһын биллэххин, ылыһааххын наада. Айылжаны кытта сибээскэ ки-ирдэххинэ бары ыйытыларгар хар-даны араас бэлиэлэринэн булуон. Ити бэлиэлэри билии былыргы сахтан өбүгэ илдьэ кэлбит муудараһа.

Эн олоххор үтүөнэн дьайар дьон баар буолар. Кинилэр дьолу, соргу-ну, үчүгэйи түстүү уларыһылары аҕалаллар. Биһир суруйааччы этэн ту-рардаах эбит: күүстээх киһиэхэ сыста түстэххинэ, күүһэ бариллэр. Суох, кини күүһүн сүптү оборон ылбаккын, кини ол курдук сырдыгынан, сылааһынан илгийэр, кини ис дьынэ оннук киһи.

Кинини кытта көннөрү доҕордоо, кэпсэт, киниттэн үөрэн – кинини кытта үчүгэй сыһыаны тут. Сөбүлүүргүн, астынардын биллэр. Итинник киһини олоһун суолугар көрсүбүт буоллаахына олус үчүгэй, дьол, ситиһии арыаллыыр буолбут. Олус үчүгэй бит!

- Итинник киһиттэн уоскуланг кэлэр. Кини оннук таңара курдук куруук үрдүгү, үтүөнү эрэ үөтэ да сыл-дыбатыр, кини баарыгар хайдах эрэ уоскуйаһын. Кини хайдах эрэ күүс эбэр, эрэл саҕар энергетикалаах буолар. "Барыта этэнгэ буолуо" диэн этэр курдук.

- Итинник киһини кытта алтыс-таххына сэргэхсийэһин, майгың тупсар. Кыраа да, улаханга да табыл-

лы, соргу тосхойор. Кэпсэтин-ипсэ-тин тахсылаах буолар, боппурос-тарын, кыһалжаларын быһаарыһан хаалаллар, сөптөөх докумуонгун дуу, көнүлгүн дуу ылан кэбиһэһин;

- Сүппүт малын-салын көстөн кэлиэн сөп, иэскин күүтүлүбэтэх өт-түттэн төннөрөн кэбиһэһтэрин сөп, бириэмийэ тутуоххун сөп. Сүүһүн кэ-биһэһхин сөп, бөлөх ылыаххын сөп, туту эрэ олус барыстаахтык атылаан кэбиһэһхин сөп. Үбүг-аһын дэлэйи-эн сөп, кыра да, улахан да дохуот ки-ириэн сөп;

- Бэйэһин олус чэбдиктик сана-ныаххын сөп. Төбөҥ ылдыа сылды-быт буоллаһына, аһан хаалыа. Тым-ныйа сылдыбытын суола да суох буолуо, эбэтэр оҕон дуу, чугас киһинг ылдыа сылдыбыта үтүөрүө.

- Бу киһи сүбэтэ олус туһалаах буолуо. Кини сүбэлэрэ дьыннээхтик көмөлөһүөхтэрэ. Кини оннооҕор оон-нуу оностон саңарбыта да эн тускар олус дириҥ ис хоһоонноох буолуо. Кини ол курдук эн тускар Үөһэттэн, Үрдүк Күүстэн кэлбит тыһыннаах тылбаас ору-олун толорон кэбиһиэн сөп.

- Ити киһиэхэ куруук чугас сыл-дыааххын баҕарыан – ол курдук ки-ниттэн сылаас илгийэр. Кини күүһү-у-оҕу сайар. Эн киниэхэ эрэнэн, итэҕэйи кэбиһэһин, ол курдук күүстээх санааны үөскэтэр. Кини уобараһа дууһаҕар ол курдук олорон хаалар. Төһө да көстөр дьүһүнүнэн туох да уратыта суох, көн-нөрү киһи буоллар.

Итинник киһи олоххор көрүстэһинэ олоххор сырдык балаһа, үчүгэй кэмнэр саҕаланан бараллар. Кини төһө да түргэн, түбэспиччэ көрсүһүү буоллун, төһө да олус кылгастык, кыл түгэнэ кэпсэтэн, даҕайсан ааспыт буол – син биһир олус үчүгэй! Олус күүстээх, доруо-бай эйгэни кытта алтыстыбыт да оннук эйгэни илдьэ хаалабыт.

Итинни киһи мээһэ эйигин көр-сүбэтэ. Ити эйиэхэ инникигэр холобур, эрэл, үтүө бит, тирэх. Олус кылгас көр-сүһүү буоллаһына сүбэтэ, алгыста төһө кыалларынан ыла сатаа. Ити кыаххын ситэринэргэр, күүһүрэгэр сөп буолар. Итинник киһи – олоххор буолуохта-ах дьоллоох уларыһылар үтүө ил-дьиттэрэ. Онон, ити көрсүһүүнү быһа ааһыма, эйиэхэ эрэ анаммыт үтүө ил-дьиккин куоттарыма.

Анна Кирьянова интернет сити-мигэр саайтыттан көнүл тылбаас.

Сынныаланга

				Өрүс балыга					
Бүлүү нэһили-эгэ	Тыл хаалыан кэриэтэ ... бардын								
Хонуу лууга						Тэннээ-нингэ этиллэр		БАМ иһинэ	
	Хамса чааһа		Биэс тымырда-ах от		Улахан дьыа (фольк)				
								Лена ханас салаата (Эдьи-гээн сирэ)	
	Кыра сүгэ		...лын баһа хоннон биэрбэт (баран испэт)		Оту кэбиһэргэ аналлаах уһун уктаах атырдыах				
	Суолга								
				буола сыста		Күндү таас			көһө май-гылаах
				Хайа ба-раана	Та-баһыт-тар мустар дьыа-лэрэ				
	билэт-тиир		С.Руфов биһир кинигэ-тэ «... кэлбэт сылла-ра»				П.Тобу-руокап хоһооно «уон... хаһан»		
Сыыл-лан сыҕа-рийан	Үлэһит ытыс бэлиэтэ	Күрэн бэриэнньи-гэ (оҕонньор ...)			Ырыа «...»			Сахалыы биһир сурунаал	
Куйах-таах үөн					Үүт маас				
Үөһээ Бүлүү нэһили-эгэ			Сунтаар сирэ						
					Бэрт көс-түүлээх				

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 3» ылылынна. Хаһыат 31 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд элпиэттэрэ. Туруору: ыыраах, уку-суку, ылгын, дьаллык, Лаамы, былыык, ылы-чыл, Тыһааны, ааһар, гаайка, ыыра, ыа, хаахыныыр, сакаас. Сытыары: өй, атыһах, ымыһахтаах, аргы, хаһан, баһа, ханыы, арыы, Ылдыһын, ылыгас, талкы, маак, ас, кыым, кыа, кырынаас.

Сүбэлэр

УУ КӨМӨЛӨҮӨ БУЛУГАС ОЙГУТ АБЫРЫА

- Тымныйыттан атаҕы суу-луур албас туһалаах. Итин ууга (1 ыст. 1 ост. нь. туус) халын сирис наскыны сиигирдээт, ыга охсон сыгыһыах атаахытыгар (эбэтэр хлопок наскы урдүнэн) кэтин. Оттон салааһынан суулаан уонна таһынан кураанах наскы-ны кэтин, сылаас суорҕанынан саптыһын.

- 42° итии уулаах тааска атаахытын угут. Кэмиттэн кэми-гэр итии ууну эбин. 2 ост. нь. хар-тыһа бороһуогун ууга суурайын. 15-20 мүн ааспытын кэинэ кытаа-нах сотторунан атаахтыг кытарыар диэри соттун уонна наскы кэтэн, суорҕанга сылаастык сууланан.

Эрэхиниэ саппыкыга, куур-каҕа, онтон да атын булт малы-гар-салыгар түүнүк бээтинэтэ түспүт буоллаһына, вазелинынан сотон баран, түү таһаһынан ыра-астаа.

Бултуу барыах иннинэ атаҕы тымныы уунан сууннаахха, атаах өр кэм устата тымныыга бэриниэ суоҕа. Ордук кырааҕас атаах таһаһа, киһи атаһын ыга тутан, тоһорор.

Өскөтүн эн улахан тымныыга саппыкылаах сылдыһан бултуурга күһэллбит буоллаахына, атаһын тарбахтарын хаһыат кумааҕы-

тынан эрий. Бу үлүйэртэн хары-стыыр ньыма.

Түүн устата сииктээх саппыкы иһигэр эбиһи эбэтэр кураанах оту хаһыаты кытары уган куурдал-лар. Оттон түргэнник куурдуоххун баҕарар буоллаахына, саппыкы-гар умуллубут сылаас чоһу угаһын. Чаас кэригинэн саппыкы куулар. Булчуттар хооннуларыгар хаар түһэн инчэппэтин диэн, кыһынтыг бэргэлэлэрин кэннигэр таһас ти-гэллэр. Бу таһас саҕаттан аллара диэки түһүөхтээх, ол эрэри кул-гааһы буолуо суохтаах.

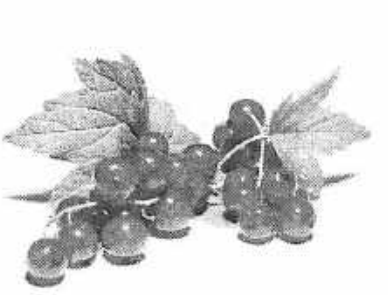
СУГУН

Сугунунан куртаҕы, оһоҕоһу, хабаҕы эмтииллэр. Оттон утаҕа кы-раадыһы түһэрэр.

Айах бааһырдаһына, күөмэй ыарыйдаһына туһалыыр. Маны сэргэ тымныйыга, лейкозка тут-туллар. Хатарыһыбыт отон ууту-нан оһоҕос ыарыттан эмтииллэр.

ХАПТАҒАС

Хаптаҕас биһир саамай битэми-иниэхэ үүнээйи. Утах онорон кы-раадыһы намтатарга, бүүр, быар ыарыыларын эмтииргэ көмөлөөх. Киһиэхэ сэниэ киллэрэр. Хаана аһыах киһи барыаннаатын сиирэ, утаһын ингэрэ ордук.

ОТОН

Отон сэбирдэһин саас эрдэ эбэтэр ыкса күһүн хомуйар ордук. Көөннөөһүгэ хаан баттааһынын намтатар, тымныйыга, сүһүөх, бүүр ыарыыларыгар туһалаах. Сүһүөх уларыһытын тохторор, ыарыһын мүлүрүтэр. Хаана аһыах киһиэхэ күн айы отону сииригэр сүбэлииллэр. Утаҕа кы-раадыһы түһэрэр, тымыры ыра-астыыр.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

Олесова Галина Афанасьевна аатыгар социальной харалта Чурапчы улууһунаабы салаатынан 2009 сыл ахсынньы ый 18 күнүгэр бэриллбит ВР 033090 нүөмэрдээх "Үлэ бэтэрээнэ" дастабырыанна сүппүтүнэн дынгэ суоһунан аабыллар.

КУТУРҔАН

Тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһэбит, аймахпыт, Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, Саха Өрөспүүбүлүкэтин суол тырааныспарын эйгэтин Бочуоттаах үлэһитэ, үлэ бэтэрээнэ, суоппар

КАРДАШЕВСКИЙ Пётр Молотович

бу дыыл атырдык ыйын 19 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын бары билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сиздэтэрэ, бииргэ төрөөбүттэрэ.

Күндү бииргэ үлэлээбит табаарыспыт

КАРДАШЕВСКИЙ Петр Молотович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Аннаҕа, оҕолоругар, сизэннэригэр дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

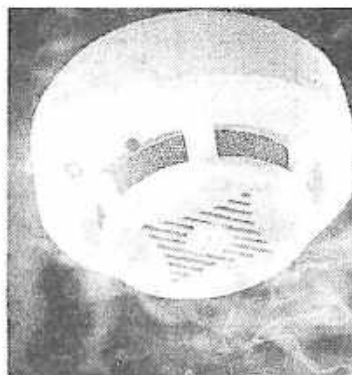
Сельхозтехникаҕа бииргэ үлэлээбит табаарыстар.

Бииргэ үөрэммит доҕорбут, дьүөгэбит

ДЬЯЧКОВСКАЯ (МАКАРОВА) Валентина Афанасьевна ыарахан ыарыыттан соһуччу олохтон туораабытынан кэргэнигэр Александр Дмитриевичкэ, оҕолоругар, сизэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Кини сырдык мөссүөнэ, килбик, элэккэй майгыта биһиги өйбүтүгэр-санаабытыгар өрүү тыыннаах буолуоҕа. Быдан дылларга быраһаай, төрөөбүт дойдунг буора сылаас суорҕан, сымнаҕас сыттык буоллун.

Оскуолаҕа бииргэ үөрэммит оҕолоро.

УСТАНОВИТЕ!

**АВТОНОМНЫЙ
ПОЖАРНЫЙ
ИЗВЕЩАТЕЛЬ**

Кэриэстэбиллэр

Сырдык мөссүөнэ сүрэхпитигэр тыыннаах...

Ыраас халлаанга этинг эппитини, эмискэ, биһиги тапталлаах оҕобут, бырааппыт, кэргэним, алта оҕо амарах аҕата **Павлов Артур Данилович**, баара-суоҕа 34 сааһыгар былаҕайга былдьаммыта, күн сириттэн күрэммитэ бу дыыл атырдык ыйын 16 күнүгэр, биир сыла туолла.

Артур 1989 сыллаахха сэттиньи 29 күнүгэр, биһиги дьиз кэргэнгэ күүтүүлээх төрдүс оҕонон күн сирин көрбүтэ, эдьийдэр, убаай, ийэ-аҕа болҕомтолорун киинигэр улааппыта, күн курдук күндү киһибит этэ. 1995 сыллаахха Амма орто оскуолатыгар киирбитэ, үчүгэйдик үөрэнэн 2007 сыллаахха бүтэрэн, бэйэтэ сөбүлүүр идэтигэр Дьокуускайдааҕы медколледжка үөрэххэ киирэн, студент үгүс түбүктээх, эдэрдий эрчимнээх, көрдөөх-нардаах олоһун билбитэ. Үөрэбин ситиһилээхтик бүтэрэн, медбрат идэтин ылан, 2013-14 сылларга Чурапчытааҕы киин балыһаҕа профилактика кабинетыгар үлэлээбитэ. Түргэн-тарҕан, ыраас туттунуулаах, эппиэтинэстээх, кыһамнылаах буолан үлэлиир кэлэктибибигэр сөбүлэтэн, биир тылы булан, сүрдээх үчүгэйдик үлэлээбитэ. Олорун аргыһын Ньургуйаананы көрсөн, ыал буолан, кэлэн тапталлаах Мындаҕайыгар олохсуйбута. Дьиз-уот туттан, алта оҕолонон, сүөһү-ас ииттэн, убайын „Сайдыы“ бааһынай хаһаайыстыбатыгар төһүү үлэһит буолбута. Артур туохтан да ингэн-толлон турбат этэ. Барыны бары сатыыра,

timiри иһэрдэрэ, техникаҕа сыстаҕаһа, мындыр өйдөөх буолан, сири кытта үлэ ымпыгын-чымпыгын үөрэппитэ. Мындыр буолан, илии үлэтин чэпчэтэргэ, хаһаайыстыба үлэтигэр үгүс саңаны киллэрбитэ. Кини олоххо киллэрбит хортуоппуй суортуур, буорун ыраастыыр, көбүтэр тэриллэрэ, уу шлангатын эргитэн хомуйар мотуога, тимиринэн уһанарга араас туттар станоктара, эт эрбэтэр станогга үлэ хаачыстыбата тупсарыгар, үлэ тэтимирэригэр күн бүгүнгэ диэри көмө бөбө буолаллар.

Артур аҕатын батан олус үчүгэйдик уһанар этэ. Нэһилиэкпит айылҕаттан талааннаах дьонун түмсүүтүн биир эдэр, айымнылаах, элбэҕи эрэннэрэр ууһа буолан испитэ. Дьизин иһигэр мизбэлин, түннүктэрбитин иилиир кизэргэл онгоһуру оһуордаан-мандардаан онорбута дыккити кэрэлэр. Нэһилиэкпит үгүс ыалыгар кини мастан онгоһуктара бааллар. Ол барыта киһи хараһын үөрдэр, элбэх киһини сөхтөрөр, дьон болҕомтотун тардар. Артур оҕо эрдэбиттэн улахан киһилии дуоспуруннаах, лоп-бааччы толкуйдаах, ис-иһиттэн олус чараас дууһалаах этэ. Олус сэмэй бэйэтэ табаарыстарын-доҕотторун, дьонун-сэргэтин ортотугар киирдэҕинэ, киһи истэн олооруох курдук сэргэх сэхэннээх, көрдөөх кэпсээннээх буолара. Кырдыаҕастары наһаа убаастыыра, тапсара, көмө-ньыма буолара. Суолга да, айаҥна да кыһалҕаны

көрсүбүттэргэ түүн-күнүс диэн аахсыбакка көмөлөһөрө...

Айылҕалыын алтыһарын олус сөбүлүүр, булка-алка наһаа үлүһүйбэккэ, сөбүгэр көрөн бултур байанайдаах булчут этэ. Элбэх оҕо аҕата буолан уолаттарын эр киһи сатабылларыгар уһуйара, үлэҕэ дуулуурдаах-тулуурдаах буоларга, сизери-туому тутуһарга үөрэтэрэ. Саҕалаабыт үлэтин барытын ситэрэ сатыыра. Инникитин үгүс былааннааҕа, бэйэтэ туспа дьыала тэринэн үлэлиир санаалаах этэ. Оҕолоро-ыччаттара аҕаларын ситэ онорботобун оноруохтара, олоххо киллэриэхтэрэ, үтө аатын ааттаһахта. Күндү оҕобут, бырааппыт, кэргэним, аҕабыт, убайыт сырдык мөссүөнэ сүрэхпитигэр куруук тыыннаах, кини туһунан сылаас, сырдык, үтө өйдөбүл өрүү баар буолуоҕа.

Ийэтэ Анастасия Николаевна, аҕата Данил Харитонович, бииргэ төрөөбүттэрэ, кэргэнэ, оҕолоро, саҕаһа, күтүөтэ, бииргэ төрөөбүттэрин оҕолоро.

Күндү кэргэним, ийэм, эбэ-буит, балтыбыт, эдьийбит, Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо **Иванова Любовь Гермогеновна** уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитэ бу от ыйын 21 күнүгэр 40 хонуга туолла.

Люба 1971 сыллаахха тохсунньу 1 күнүгэр Чурапчы улууһун Одьулуун нэһилиэгэр 11 оҕолоох Сибиряковтар дьиз кэргэнгэ тохсус оҕонон күн сирин көрбүтэ.

1978 сыллаахха Одьулуун орто оскуолатыгар бастакы кылааска үөрэнэ киирбитэ. Кыра эрдэбиттэн доруобуйата үчүгэйэ суоҕа биллэн, алын кылааска үөрэнэ сырыттаһына, дьонно, Үөһэ Бүлүүгэ улахан убайын ааха Марктаахха, быраас саҕаһа Светлана үрдүттэн көрөн эмтэтин диэн, ыппытара. Сайын дьонун, дойдутун ахтан аҕай кэлэрэ. Тапталлаах "Смена" лаабырыгар үлэлиирэ, лаабыр хамандыыра этэ.

1988 сыллаахха Үөһэ Бүлүү 2-с нүөмэрдээх оскуолатын бүтэрбитэ. Улуу учуутал Михаил Андреевич Алексеевкэ үөрэммитин дьолунан ааҕара, Ил Дархаммыт Айсен Сергеевич Николаевтыын сэргэ кылаастарга үөрэнэн, оскуоланы биир сылга

Күндү киһибит Любушкабыт

үөрэнэн бүтэрбиттэрин кэпсээччи. Оскуоланы бүтэрбиттэрин 30 сылыгар Дьокуускайга түмсүбүттэрин, Айсен Сергеевич быыс булан кэлэн барбытын, хаартыскаҕа бииргэ түһүспүтүн туһунан үөрэ-көтө кэпсээн кэлбитэ.

1989 сыллаахха саҕаһынан Киев куоракка тиийэн, сүрэхтэр бастакы эпэрээссийэни этэнгэ ааспыта. Ол сыл күһүнүгэр кэлэн Одьулууннааҕы 13 нүөмэрдээх СПТУ-га лаборант идэтигэр үөрэммитэ. Эһилигэр Дьокуускайга медучилищеҕа үөрэнэ киирбитэ. Доруобуйата мөлөөн бастакы кууруһун бүтэрбэккэ Үөһэ Бүлүүгэ барбыта, онно тиийэн эмтэнэ-эмтэнэ, балыһаҕа үлэлээбитэ.

1992 сыллаахха оскуола саҕаттан билсбит уолунуун Иван Ивановтуун ыал буолбуттара. 1993 сыллаахха тапталларын туохута – кыыстара Айаана күн сирин көрбүтэ. Эдэр ыал 1997 сыллаахха Чурапчыга көһөн кэлбиттэрэ. Одьулуунга уһаайба атыылаһан, дьиз-уот туттан Баанньатынан ньир-бааччы дьоллоох олоһу олордун. Соҕотох кыыстарын маанылаан аҕай ула-

атыннардылар. Айаана 2012 сыллаахха ыал буолан, эдэрдэр сизен кыыһы бэлэхтээннэр, эбээ, эһээ күннэрэ кини тула эргийэрэ. Айаана дьонун эрэлин толорон, быраас үөрэҕин бүтэрэн, үлэһит буолла.

Любушкабыт, олус күүстээх санаалааҕа, хаһан даҕаны ыалдыабын диэн кэпсэммэт буолара. Атын дьонго, бииргэ төрөөбүттэригэр ураты истинг сыһыаннаах, үтө майгылаах киһи этэ. Кыһалҕалаах дьонго көмөлөһөрө, ис сүрэхтээн өйдүүрэ, өйүүрэ.

Оҕо эрдэбиттэн олоххо сүрдээх көхтөөҕө, кыра кылаастарга "Смена" лаабыр хамандыыра, Үөһэ Бүлүүгэ пионерскай дружина бэрэссэдээтэлэ этэ. Нэһилиэккэ, түөлбэҕэ ытыллар дьаһалларга куруук кыттыыны ыла. Одьулуун нэһилиэгин "Чаран" литературнай түмсүү чилиэнэ этэ. Хомоҕой уус-уран тыллаах буолан хоһооннору, эбэрдэ тыллары олус үчүгэйдик суруйара, хоһоон ааҕара, кэнси-эрдэргэ конференсье буолара. Оҕо эрдэбиттэн кинигэни кытта доҕордоһон, литератураны

эндэппэккэ билэрин сөбөрбүт. Дэлэҕэ, дьизтээҕи библиотека-тыгар кинигэтин ууруллуута кытары ураты буолара. Айылҕаттан дьону түмэр, этэрин ылыннарар ураты хаачыстыбалаах этэ.

Олорун бүтэһик сылларыгар "Умсуган" ырыа ансамбылыгар ыңгырыллан сылдыбыта, ансамбыл салайааччыта буолбута. Эмиэ биир ураты дьарыктанан олус үөрбүтэ, сэргэхсийбитэ. Саҕа кэнсиэртиир былааччылар тиктэрэн сүүрбүтэ-көппүтэ. Любабыт хаһаайка быһытынан сатабыллаах, дьаһаллаах, асчыт, обуруотчут бэрдэ, дьизтигэр туох барыта анал мизэстэлээх, уурбут-туппут курдук дьаарыстарын, хомулларын сөбүлүүрэ.

Ааспыт бэс ыйыгар, аҕабыт Гермоген Маркович төрөөбүтэ 100 сылыгар, кини көһөрүүгэ тиийэн Булуҥна унуоҕа хаалбыт, сибээһэ быстыбыт эдьийин Татыына сизэннэрин Тиксииттэн, Дьокуускайтан булаттаан, Одьулуунга таһааран, бары аймахтары кытта көрсүһүннэртээн сүргэтэ көтөбүллүбүтэ. "Аҕам олоһун устата ыра санаа онгостубут баҕа санаатын, убайым Марк саҕалаабыт дьыалатын толордум" диэн үөрэн ис-иһиттэн сырдаабыта.

Дьылҕа Хаан Любаҕа бу Орто

Дойдуга 53 сылы анаабыт. Бу сылларга кини оҕо, кыыс, дьахтар, ийэ, эбээ, балыс, саңас, дьүөгэ, кэргэн быһыытынан толору дьоллоохтук олордо. Кини ситэ олорботох олоһун, сиппэтэх ыратын дьиз кэргэнэ салгыа.

Любушкабыт номоҕон дьүһүнэ, истинг мичээрэ, кэпсээнэ, чуор саңата барыбыт сүрэхпитигэр сөнгөн хаалла, кинини уратытык таптыбыт, ахтабыт, суохтуубут. Кини сырдык мөссүөнэ, үтө майгыта өйбүтүгэр-сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах буолуоҕа.

Кэргэнэ, кыыһа, күтүөтэ, сизэнэ, бары бииргэ төрөөбүттэрэ.

"САҢА ОЛОХ"
кылаабынай
эрэдэжэ

ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

Тэрийэччилэр: СӨ Бырабытыалыстыбаҕа, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Сулаарыстыбанын автономнай тэрилтэтэ. Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАЗ Таһаарааччы аалырыһа: 677000. Дьокуускай к. Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechet@mail.ru. Российскай Федерация Россияныгар СӨ салааларыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрациламмыт нүөмэрэ: ПИ №ТУ14-00559.

Эрдэжэҥиэ аалырыһа: 678670. Чурапчы сэл. П.П.Игитина, 26 а. Төлөпүүнүөрбүт: эрдэжэҥэр - 41-332, отделлар - 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Аһтар сурутар этилэр санаа редакция позициялар маддын сөп түбөһөр буолбакка. Сурутаа ыйыһылар чачыллар кырдыктаахтарыгар эппиэтинэни аһтар тус бэйэҕэ сүгэр.

Хайыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бүрүлүннэ: 16 ч 00 м. "Сахабэчээт" Сулаарыстыбанын автономнай тэрилтэтин "Саҥа олох" хайыат эрдэжэҥиэтинигэр 22.08.2024 с. офсетка бэчээттэннэ.

Индекс: ПИ964. Тираһа 1100. Кээмэйэ 2 бл. Хайыат сыаната 24 солк. Хайыат илгилээҕэ биридэ: бээтинсэҕэ таһар.

@SANAOLOH